

מנהג מלך בשולחן הסדר

מוגש ע"י הרה"ת ר' יוסף ישעי' שי' ברוין
משפיע במתיבתא בסידיני, אוסטרליה

א וואָרט פֿון רבי'ן

דיוקים בדברי והנהגות
כ"ק אדמו"ר שליט"א

הנהגת הרבי בלקיחת המרור

רבות נכתב במדור זה בעבר, ע"ד גודל הדיוק בהנהגותיו של הרבי, "וכידוע שכל הנהגה וגם כל תנועה ממש היתה אצל רבוה"ק מדודה ומכוונת בכוונה מיוחדת... וכ"ק אדמו"ר [הרייז'א] נייע הראה... על איזה הנהגות רבינו [הרש"ב] נייע, שלכאורה הם נראים רק כעין הרגל טבעי, ובאמת הם בכוונה, ומכוונים ע"פ קבלה" (אשכבתא דרבי ע"י xix).

הדבר הודגש במיוחד בליל הסדר, שעה שזכו המסובים להסתופף בצילא דמהימנותא, בצל אבינו רוענו כ"ק אדמו"ר שליט"א, ולחזות בנועם ה' בבחינת "ובמורא גדול זו גילוי שכינה", ועקבו אחר כל פרט ופרט בהנהגותיו הקדושות, לדעת על נכון אופן ההנהגה הנאותה. וכבר כתב כ"ק אד"ש "אג"ח ח"י ע"י שנ) במעלת עריכת "סדר לדוגמא" עבור תלמידים-ות "שעניין נחקקו בזכרונם ההלכות הקשורים בענינים אלו". וקל וחומר בן בנו של קל וחומר, בראיית פני הקודש, בשעת עריכת הסדרים, שכמה הילכתא גבירתא איכא למשמע מינה.

ברוח זה, נתעכב הפעם על אחת מהנהגות הקודש שנראו בעת עריכת הסדרים, לברר ולחפש בדעת-תחתון "אפס קצהו ושמך מנהו", מקור מוצאו, על מה הוטבעו אדניו.

בתיאור סידור הקערה של כ"ק אד"ש שברשימות שונות מצינו כך: "למרור ולכורך לוקח כמה עלי סאלאט [חסה], מסיר מהם את חלקם התחתון, השדרה המסוכה לקלח. לוקח ארבע כפות גדולות מלאות חריין [מגורד ומפורר] במידה גדושה. ועל כל נטילה ונטילה סוחט את החריין בידו באופן שנשפך ארצה, ועושהו – בעזרת כף – כמין כדור (קרוב לגודל ביצה). אחר כך, עוטף את החריין מכל צדדיו בשני עלה חסה גדולים, או בשלושה עלים קטנים. נוטל את החריין השלם [שאינו כתוש ומגורד] חותך ממנו בסכין שתי חתיכות, ומניחן – כשהן בשלימותן – האחת לתוך המרור, והשני לתוך החזרת". (אוצר מנהגי חב"ד ע"י קלה. ובשינויים קלים – בהגש"פ מהדורת היכל מנחם).

גם 'חסה' וגם 'חריין'

ועל הסדר: המנהג לקחת גם סאלאט (חסה) וגם חריין, הן למרור והן לכורך – מפורש כבר בהגדה עם לקו"ט של כ"ק אד"ש ד"ה "ותחת המרור". וכ"ה בסה"ש תרצ"א ע"י 212¹, ובשניהם ללא ציון מקור. ובפשטות, הטעם לכך הוא, ע"פ משי"כ בשו"ע אדה"י (סתע"ג ס"ל) ש"מד"ס מצוה לחזור אחר חזרת [היינו – חסה], אפילו לקנותו בדמים יקרים", לפי ש"עיקר המצוה" הוא בחזרת דוקא (שו"ע או"ח סתע"ג ס"ה, ע"פ פסחים

לט, א). וראה בארוכה בשיעורי תורה (להרא"ח ע"ה נאה) ע"י קצו שהאר"ץ ע"ד החיוב לחזור אחר חסה דוקא. אמנם, נתקשו הפוסקים בזה הרבה, דהרי אין בזה טעם מרירות (ראה ירדב"י ירושלמי ברכות רפ"ו. משמרת שלום סלי"ה סק"ב), ויתירה מזו, בקובץ על הרמב"ם (ה' חמץ ומצה פ"ז ה"ג) כתב, דמה"ט השמיט הרמב"ם הך ד"מצוה בחזרת", "לפי שאין אנו בקיאים בחזרת". (וכ"כ בחי"א כלל קל ס"ג. וראה אגרות סופרים (מערכת רעק"א) מכתב מז. וכ"ה במשמרת שלום (הנ"ל). וכן בלוח עזרת תורה להגרי"א העניקין פקפק על החסה שלנו אם היא חזרת). ולכאורה הוא גם מטעם שהחזרת שלנו אין טעמו מר. אבל הפוסקים כתבו ליישב ע"פ הירושלמי (פסחים פ"ב ה"ח) ש"יתחילו מתוק וסופו מר", "דהיינו כשהקלח שלה מתקשה כעץ ונעשה מר כלענה", ומשו"ה יוצאין בה גם כשהיא מתוקה (שו"ע אדה"י שם, מפר"ח שם ס"ה). וראה בהנסמן בפסקי תשובות סתע"ג אות יז. ושם הערה 95, שהוא מחלוקת ראשונים. אבל, יש שכתבו להעדיף חריין (נוסף לזה שחסה קשה לבודקו כראוי), ואף שהחריין הוא שלישי בחשיבות, וקודם לו "ועולשין" (שו"ע שם), מ"מ אין אנו בקיאים (כ"כ) במהותן של שאר הירקות שנמנו במשנה (פסחים לט, א), ועדיף לקחת חריין, שהוא – "תמכא" שבמשנה. ובשו"ת חת"ס (סקל"ב) הביא רמז שתמכא" ר"ת תמיד מספרים כבוד א-ל. ובלקט יושר (ע"י צב) הביא שהוא ע"ש "בי תמכה ימינך". ובס' עשר קדושות – הובא בויגד משה ע"י רה – מביא רמז גם במלת חריין [=חריין]. ובשו"ת תשובה מאהבה (ח"ב סרע"א) לתלמידו של הנודע ביהודה כתב שהנודע ביהודה הנהיג את בני עירו לאכול חריין דוקא "וכן נוהגין עד היום כל מופלגי תורה חכמים וסופרים", ובשו"ת בית אפרים (או"ח סמ"ג) "פוק חזי מאי עמא דבר שכבר נהגו רבים מאנשי מעשה ליקח חריין". ובקובץ על הרמב"ם (הנ"ל) כתב "שכן הוא מנהג גאוני עולם שאוכלין תמכא". ובחש יעקב (סתע"ה סק"יח), שכך נתפשט המנהג במדינות אלו. ובס' ויגד משה (סכ"ה אות ז) הראה מקור, שבתרגום יונתן עה"פ (בא יב, ח) "על מצות ומרורים יאכלוהו" תירגם "תמכא ועולשין", והשמיט "חזרת", וכ"ה בתרגום שה"ש (ח, ט). וראה גם בהנסמן באוצר מנהגי חב"ד ע"י קלה בהנהגות מאורי החסידות. ומנהגו לחשוש לבי השיטות, ומצרפים תמכא וחזרת. ויתירה מזו בהנהגת כ"ק אד"ש – שה"י נראה שהקפיד לקחת "כזית" מכל אחד.

חלק העליון של עלי החסה דוקא

ומה שלקח רק החלק העליון של עלי החסה – הוא ע"פ

שי"בארצות אשכנז ופולניא שהם קרות (ו)אין החסא מצוי' בזמן הפסח ולכן הורגלו לקחת החריין. והובאו דבריו בשו"ע אדה"י (סתע"ג סכ"ז. וראה במ"מ עה"ג) ה"י אוכלו אחר כך, ולא

ה"י לוקח חריין שלא שרוהו במים, ואם ה"י סאלאט [לכאורה הכוונה שבזמן שה"י אפשר להשיג חסה, כיון שאינו מצוי בדי"כ במדינותינו בזמן חה"פ, כמ"ש בשו"ת חכם צבי (סק"יט)

1) וכ"ה ברשימת הנהגות דחה"פ תרצ"ה שבסה"ש תרצ"ה (נ"ל בקרוב). וצ"ע משיחת חה"פ תרצ"ב (נ"ל בקרוב בסה"ש תרצ"ב) בנוגע להנהגת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נייע: "גם לכורך

ביו"ט – ראה שו"ע אדה"ז סתצ"ה ס"ט. וראה בהנסמן בנטעי גברילא יו"ט ח"א פ"ד. ואכ"מ] מצינו ג' חלקות: סחית זיתים וענבים שאסורין מדאורייתא; סחית תותים ורמונים, וכן כל פירות שרגילין לסוחטן לשם משקה, שאסורין מדרבנן; שאר פירות שאין דרך לסוחטן – מעיקר הדין מותר, אבל נוהגין להחמיר במקומות הרבה שלא לסוחטן לצורך מימיהן (כשיטת רש"י ד"ה כרב חסדא שבת קמ"ד, ב), ועוד, משום ד"אחשביה" כמשקין) ובמקום שנהגו להחמיר אין לשנות (שו"ע אדה"ז רס"ש"כ).

ובענינו: סחית חריין לכאורה דינה כפירות שאין רגילין לסוחטן לשם משקה, שמעיקר הדין מותר לסוחטן, ומ"מ לדעת מקצת מהראשונים אין לסוחטן. ומ"מ, זהו רק כשסוחטן לצורך מימיהן, אבל כשסוחטן למתק הפרי מותר לכו"ע (אדה"ז שם) 6.

והנה, בנוגע לסחית כבשים ושלקות (משקין גמורין שנבלעו באוכל) מצינו בשו"ע (שם ס"ז. אדה"ז שם ס"יא) עד"ז דאסור לסוחטן לצורך מימיהן, אבל מותר לסוחטן לצורך גופן דהיינו "לתקנם לאכילה ע"י כך שאז אין בו משום מפרק". ויל"ע, בנדון שכוונתו לסחוט כדי לתקנו לאכילה (לגופן), אבל סוחטו לתוך כלי, ואין המשקה הולך לאיבוד, אם גם בזה מותר. ובפשוטו, מוכח להיתר מלשון המחבר בשו"ע (ס"ז) שכתב "אפי' סוחטן לתוך הקערה". ובמשנ"ב (שם סק"ד) פירש בזה "ידאע"י שסוחטן לתוך הקערה ואין המשקה הולך לאיבוד, מותר כיון שאינו מכוון בשביל המשקה". ובאמת, כבר קדמו הט"ז (סק"ה) בנוגע לסחית תפוחים (שבזמנם ובמנהג מדינותיהם הו"ל כשאר פירות שאין רגילין לסוחטן) שבסוחט תפוחים כדי לרכנן מותר, "ואע"י דשותה מה שיוצא ממנו, מ"מ לא נתכוון בסחיטה לכך, כיון שאינו עומד לכך" (ובתהליך סק"ד כתב כן גם לגבי תותים ורמונים). ועייג"כ בתוריש שכתב, דדוקא למימיהן הוא דאסור, אבל אם נותן תחתיהן כלי כדי שלא יתכלך השולחן, כסוחט למתק דמי ושרי.

אמנם, הט"ז עצמו (בסק"ב) כתב בנוגע לסחית משקין מבגדים, ד"אם נשפך שר (או שאר משקין שאינם מלבנים) על המפה שעל השולחן, והוא רוצה לנקותו, לא ישאוב משם תוך כף

משי"כ המג"א (שם סק"ב) שטוב יותר ליקח העלין ולא הקלחין, ד"מדקאמר (פסחים לט, א) ויוצאין בקלח שלהן אלמא דעלין עדיפא". ובט"ז (סק"ה) כתב במעלת לקיחת העלין "כי יוכל לאכול בטוב כזית ממנו, כי אינו מצער כ"כ כמו הקלח". וראה במשנ"ב (סק"ח ובשעה"צ סק"ג).

חתיכת חריין שלמה

ובמקור ההנהגה לקחת חריין שלם שאינו מרוסק – הצביע פעם כ"ק אד"ש שהוא בהנהגותיו של הרה"צ וכו' ממונקאטש, בס' דרכי חיים ושולם (אות תקצ), והעיד שהוא חידוש משלו ביחס להנהגת אביו הרה"ק רלו"צ נ"ע והנהגת כ"ק אדמו"ר הרי"צ נ"ע (ראה בהנסמן בס' אוצר מנהגי חב"ד שם). והוא כדעת בעל חוות דעת בהגדת מעשה נסים, ועוד פוסקים (דרך פקודין מצוה י חלק הדיבור אות ה, שראיותיו נכונות ואין להקל ובפרט שיש חשש ברכה לבטלה. משמרת שלום ס"ה אות ב. וכו"ה בהגדת בריסק בהנהגת בעל בית הלוי) שאין יוצאין מצות מרור בחריין מפורר כיון שע"י מתבטלת חריפותו, ומא"י נהגו כו"כ לקחת קצת מחריין שאינו מפורר, ולהשלים לכזית מחריין המפורר (ראה בס' ברכת הפסח ס"ב סק"ד).

סחיתת החריין על הרצפה

ובאשר להנהגה לסחוט את החריין – הנה נוסף לטעם הפשוט בכדי לוודא שיש שיעור כזית בחריין עצמו², וגם כדי להפיג את החריפות³, עוד זאת י"ל שהוא בכדי שלא ילחלח את המצות⁴. ועוד י"ל שהוא בכדי שיוכל לבולעו בבת אחת⁵, כמשי"כ הפוסקים שכן צ"ל לכתחילה (ט"ז סתע"ה סק"יא. מג"א סק"י) ובשו"ע אדה"ז שם ס"ד סתע"ה (ט"ז) יש לסמוך וכו' ואין צריך לבולע כל הכזית בבת אחת". ועפ"י מובנת ג"כ הנהגתו הקדושה לעשות את החריין כצורת כדור ולעוטפו בעלים, והוא – בדא"פ – בכדי שיתאפשר לבולעו בבת אחת.

אמנם, מה שצריך ביאור הוא הנהגת כ"ק אד"ש בכל פעם לסחוט את החריין באופן שישפך ארצה דוקא, והלא דבר הוא. ואולי י"ל, ובהקדמה, דבדיני סחיתת פירות בשבת [וכן

ביחד עם השמורה].

(2) והוא ע"פ פס"ד מפורש בשו"ע אדה"ז (סתפ"ז ס"ב, מרמז שם ס"א) שצריך ליהרר כשמעורר כזית בירקות שיוצא בהם יד"ח מרור שימנע האור שבוין עלי הירקות וישאר שיעור כזית בירקות עצמם ולא באור שביניהם.

(3) וכ"כ בהגדת ברכת השיר בתחילתו. וראה המלך במסכתו ח"ב ע' צט בשם כ"ק אדמו"ר הרי"צ נ"ע שמרור ששיעורו גדול מדאי (באוצר מנהגי חב"ד ע' קלו השמיט מילים אלו) באופן שא"פ לסבול אכילתו מחמת חריפותו, אין יוצאין בו יד"ח, וצריך לאכול כשיעור שיכול לאכול. ובשעה"כ (פמ"ח ס"יא) שהחריין צ"ל באופן ש"יפוג מרירתו שיהי ראוי למאכל אדם". וכבר הוזכרו לעיל דברי הט"ז (אוי"ח סת"ו סק"ה) ע"ד מעלת העלין [של חסה] ביחס לקלחין "כי יוכל לאכול בטוב כזית ממנו כי אינו מצער כ"כ". ויש להעיר מדעת הפוסקים שמצוה לפרר את החריין דוקא, שיהא כדרך אכילתו (הנהגות חת"ס שו"ע או"ח סתע"ג. ועוד).

(4) והיינו, לאו דוקא מצד חשש שריו, דהרי במי פירות כתב אדה"ז בתשובותיו (ס"ו) דיפשיטא דאין להחמיר כלל כל ימי הפסח". וכ"ה בסה"ש הישית (ע' רצ) ש"כ"ק אדמו"ר הרשב"י נ"ע אכל שמורה עם יין. ובסה"ש תשי"ג (ע' 64) שהי אוכל

או חולה התירו לשרות במים (שו"ע אדה"ז סת"א ס"ב), ויתירה מזו במי פירות – שלכתחילה יש להחמיר לשרות במים דוקא גם לחולה "לפי שהם [מי פירות] מפגיג את טעם המצה" (שם). וראה מג"א (שם סק"ז) דגם לטבל במי פירות אסור (ודלא כמשנ"ב שם סק"ז דדוקא שרי אסור).

(5) וי"ל יתירה מזו, דלכתחילה צריך גם להכניס בפיו בבת אחת – ראה חידושי חת"ס (ד"ה כי אתא – חולין ק"ג, א) ד"אכילת מצה מצוה מן המבוחר להכניסו בבת אחת לתוך פיו, כפשטי דקרא דאכילה בבת אחת משמע", ולכאורה לטעם הנ"ל, ה"ה במרור. וראה גם ביאור הגר"א (סתע"ה ס"ב) ד"אכלן לחצאין יצא" (שבפסחים קיד, ב) משמע בדיעבד דוקא (ואבל ע"י רש"י שם ד"ה אכלן).

אלא, שבמצה קי"ל דצריך להכניס ב' כזיתים בבי"א, בכדי שלא יהי הפסק בין הברכה לאכילת כזית הפרוסה וכזית השלימה (שו"ע אדה"ז סתע"ה ס"ו). ובקובץ אהלי שם (ח"א ע' פא) העיר, דא"צ למלאות פיו מבי הכזיתים, כ"א להתחיל להכניס משניהם – השלימה והפרוסה – ביחד, אבל בכדי שלא יהי הפסק. והנחתא לטעם הנ"ל, אבל אם נאמר שאכילה בבי"א משמע, צריך גם להכניס כל כזית (כשלעצמו) בבי"א.

(6) אבל, בתותים ורמונים, לדעה זו אסור

עם "שמורה-מילך" [חלב] או יין. וכ"ה בספר המנהגים. ובהגדה עם לקו"ט ד"ה "שולחן עורך" דייק לכתוב ע"ד "מים או משקין שמים מעורבין בהם". ואת"ל שבדו"ד מדובר בחריין שנשרה במים, הרי א"פ להשתמש בו לכורך עם המצה, וכנ"ל בהערה 1 ע"ד הנהגת אדמו"ר הרשב"י נ"ע שהי לוקח חריין שלא שרוהו במים. [וצע"י מש"כ בהגדה ד"ה "ויטבול" שהמדקדקין בזהירות ממצה שרוי אין טובלין המרור של כורך בחרוסת, אף שלכאורה המדובר במי פירות. ואולי קאי באופן שיש לחוש – שהיין שבחרוסת מעורב במים, או שהפירות דחרוסת נשטפו קודם. אבל י"ל, ד"המדקדקין בזהירות" – היינו שמחמירין גם במי פירות (מש"כ) בנוגע לחומרא דשרוי בכלל, שכתב "נוהגין ביותר"). אבל, לפ"ז צע"י מש"כ ע"ז "וכ"ה מנהג בית הרב", שהרי נת"ל שרבותינו נשיאנו לא החמירו במי פירות. ולהעיר מיומן ח"פ תשי"ג (אוצר מנהגי חב"ד ע' קכט) שכעכנס כ"ק אד"ש לראות עריכת הסדר של התלמידים, לא הי' ניחא לי' מה שהניחו המרור בכוסיות נייר, כדי שלא יתלכלכו המצות, ואמר ש"אם חוששים לשרוי, אפשר לעטוף את המרור במפיות נייר".

וכאן, החשש הוא מצד הא שאין לשרות מצה-מצוה בכדי שלא יתבטל ממנו טעם מצה, ורק לזקן

ומ"מ מוציא משקה ושותה מה שיוצא ממנו שרי, וכ"כ סק"ד, [לכאורה צ"ל סק"ה] השיג עליו החמד משה **זוה אינו נקרא למתק, לפ"א אסור לסחוט לימוני"ש**¹⁰ [שדרכן לסחוט למתק אוכל (אחר), ושותים הנשאר אח"כ]. ומבואר בדעת הצ"צ שחשש לאיסור בסוחט למתק ושותה המשקה, וצ"ל דוקא באופן שהמשקין הולכין לאיבוד (ודלא כדעת זקינו אדה"י)¹¹.

ומעתה, יומתק בטוב הנהגת כ"ק אד"ש, שהוא לחוש לשיטת רש"י לאסור סחיטת שאר פירות, ולדברי הצ"צ שכותב דאינו מותר אא"כ הוא **רק** למתק, וע"פ דברי הטי"ז הנזכרים בנוגע לסחיטת בגדים, דלא יועיל מה שישליכנה אח"כ לאיבוד, דהוה מעוות לא יוכל לתקון¹². ודוק¹³.

כמות החריין – "קרוב לגודל ביצה"

ולא נותר לנו כ"א לברר מדוע לקח שיעור גדול כ"כ, "קרוב לגודל ביצה", דלכאורה סגי בכזית ששיעורו פחות ביותר מ"גודל ביצה". [ולהעיר מהמלך במסיבו ח"ב ע"י צח שכשנשאל כ"ק אד"ש על הנהגתו לקחת שיעור גדול למרור אף שכ"ק אדמו"ר הריי"צ לא נהג כך, השיב שמספרים שבהיות כ"ק אדמו"ר הריי"צ בשיקגו (בשנת תר"צ) לקח מרור בשיעור מבהיל].

ואולי י"ל לקרב הדברים אל השכל, ב"דעת תחתון" עכ"פ, את"ל שהכותב דייק במש"כ "קרוב לגודל ביצה", שכ"ק אד"ש חשש לדעת המחמירים בשיעור כזית למרור. דהנה, בשו"ע אדה"י (סתפ"ו ס"א) כתב, שבמרור שהוא מדי"ס יש לסמוך להקל ששיעור כזית הוא פחות מעט משליש ביצה, משא"כ במצה שהוא מה"ית יש להחמיר כדעת האומרים שהוא כחצי ביצה. אמנם במשנ"ב (שם) כתב דבמרור מכיון שצריך לברך עליו צריך להחמיר לכתחילה בשיעור חצי ביצה דוקא, משא"כ בכורך. וע"י בשיעורי תורה (ע"י קצד) שהשיג על המשנ"ב ומוכיח שגם האוכל שליש ביצה שפיר יכול לברך על אכילת מרור. אלא שסובר

ולשפוף לחוץ, דאע"ג דישליכנה לאיבוד, מ"מ כאן בשעה שהוא שואב תוך הכף, הוא עושה איסור גמור, והוה תולדה דמפרק... ולא יועיל מה שישפוף אח"כ הכף לחוץ, דזהו מעוות לא יוכל לתקון⁷. (וע"י בא"ר, פמ"ג ותוספת שבת שחולקים ע"ז). ומבואר מזה חידוש גדול, דגם כששפוף המשקין לאיבוד, עבר איסורא דמפרק בשעה ששואבו תוך כלי, ועאכ"כ באם כוונתו להשתמש במשקין. ואכן בפוסקים, וכן בשו"ע אדה"י (סש"כ סכ"א). ועיי"ש סי"ז וסכ"ד) מדייקים לכתוב, שכש"המשקין הולכים **לאיבוד** אין בו איסור מפרק מה"ית בנוגע לסחיטת משקין מבגדים, ולא די בכך שאין עיקר כוונתו בשביל המשקין⁸. וכד דייקת שפיר, תמצא שבנוגע לסחיטת כבשים ושלקות לצורך גופן, כתב אדה"י (סי"א) "שאין בו משום מפרק כיון שא"צ **כלל** לדבר המתפרק", ומשמע שהתיר רק כשהמשקין הולכין לאיבוד. (וכ"כ לד"ק בקצה"ש סקכ"ו סקכ"ו). ובאמת, בחידושי הצ"צ עה"ש"ס (ס, ב) נסתפק בזה, ד"משמע אפי' סוחט לתוך הקערה כמ"ש בשו"ע... מיהו יש לדחות... דלקערה לא שרי דהו"ל לגופן ולמימיהן. ובאמת לא נזכר היתר זה בפוסקים ראשונים כ"א בהטור ובקיצור פסקי הרא"ש. ולמאן דפסק כ"י יוחנן ודאי אסור בכה"ג". עיי"ש. וכ"כ בנשמת אדם (כלל יד), דדוקא כשהמשקין הולכין לאיבוד שרי.

אמנם, בנדו"ד אין הדברים מעלים ארוכה כלל. שמפורש כתב אדה"י (סט"ו), בנוגע לסחיטת פירות שאין רגילין לסוחטן, דלכו"ע מותר כשסוחט למתק הפרי, **"ואפי' שותה המשקה הנסחט ממנו מותר**, כיון שאינו מתכוון בסחיטתו בשביל השתי" (והוא מדברי הטי"ז הנזכרים, וכמצויין במ"מ שעה"ג)⁹. והדרא קושניא לדוכתה, במה שדייק כ"ק אד"ש להחמיר לסחוט החריין, שדין כפירות שאין דרכן בסחיטה, על הארץ דוקא, באופן שלכל לאיבוד. אך, כד מביינת בפסקי דנים להצ"צ (טו, א) מיושב לנכון, וזה לשונו: "אך במ"ש (הטי"ז סק"א) דאם מכוון למתק,

דבשאר פירות כשסוחט למתק, אף ששותה אח"כ, י"ל דאינו בכלל אחשבי", וכנ"ל הערה 9. וצ"ל וליישב ככפנים, ע"פ דעת הצ"צ בפס"ד.

(12) ומשמעות לשון הטי"ז דהוה חיובא ממש, ולא רק משום מראית עין – ראה בפמ"ג במ"ז סק"א. ומה שכתב ע"י בדרכי הלכה (שמרלר) סש"כ בהערות על הפמ"ג ע"י רפד. ועיי"ש (וכנ"ל בקצה"ש סקל"ב סק"א) את כ"ד"ה (דע) שכתב לקשר לפלוגת האחרונים בסוחט לתוך קדירה ריקנית, ועתיד לערב בה אוכל. והנה אדה"י (סי"ז) כתב בהנ"ל, דאסור מדי"ס משום מראית עין. אבל בחידושי הצ"צ עה"ש"ס (ס, ג) הקשה ע"י טובא, אף ונוטה לומר שיש בו איסור דאורייתא. וא"כ, אף שכתב אדה"י (סי"ז) דבשאר פירות שאין דרכן לסוחטן מותר כשעתידי לערב בה אוכל, אף לדעת האוסרין לסחוט שאר פירות – הנה, לדעת הצ"צ י"ל דגם בזה אסור עכ"פ מדי"ס, דנחתו חד דרגא (ראה כסברא זו בצ"ע עצמו שם נט, א). ומה גם להסביר לדעת רש"י בשאר פירות ה"ז חיוב חטאת (וכנ"ל הערה 6). ויתרה מזו, ראה בקצה"ש סקכ"ו סק"כ שאדה"י בעצמו חזר בו בשו"ע סקנ"ח ס"ט ובסיורו סדר נט"י סי"ב, דאפי' כשדעתו ליתנו לאוכל דין משקה עליו.

והסברת אדה"י "שבשעת סחיטתו יודעין הכל שסוחט למתק האוכל ולא לשם משקה, שאין דרך כלל לסוחטן לשם משקה" – מועילה רק לשיטת אדה"י, שאיסורו הוא משום מראית עין, אבל אם נאמר שהוא אסור מצ"ל, אין סברא לחלק בין זיתים וענבים ותותים ורמונים לשאר

להזיק פטור "מפני שהוא מקלקל", ולא מפני שא"צ לדם – ראה ס' המפתח (פרנקל) לרמב"ם הלכות שבת פ"ח ה"ז.

(9) והחילוק בין סחיטת שאר פירות לכבשים ושלקות י"ל, דבשאר פירות אסור רק משום דאחשבי' למשקין, ומשו"ה כשסוחטן למתק, אף ששותהו, אינו בכלל "אחשבי" (וכ"כ בס' ברכת השבת ע"י רמה בדעת הטי"ז), משא"כ בכבשים, שסוחט משקין גמורין, לא התירו רק כשסוחטן לצורך האוכל עצמו, ולא בסוחט לגופן ולמימיהן. ומה שאין בו איסור "משקין שזבו" – ראה בס' ברכת השבת (ע"י רמד) בארוכה.

(10) וראה בארוכה בחידושי הצ"צ עה"ש"ס (ס, ג) ואילך, שמביא שיטת אדה"י להיתר בנוגע לסחיטת לימונים, וחולק ע"י בהדיא. ומדבריו כאן בפס"ד משמע שזה קשור גם עם הגדרת "למתק", ונמצא שגם בזה חולק על דעת אדה"י (אף שאינו מוזכרו בפירושו).

(11) ולהעיר, דבב"י (ד"ה תותים) הביא בשם הגהת סמ"ק, דלשיטת האוסרים סחיטת שאר פירות, **חמירי** מכבשים ושלקות. ולפ"ו, ספיקו של הצ"צ בסחיטת כבשים ושלקות "לגופן ולמימיהן", שייכא נמי בשאר פירות לדעת האוסרים. אמנם, אי משום הא לא איריא (דנוסף לזה שבסחיטת שאר פירות **מפורש** בשו"ע אדה"י להיתר כששותה המשקין אח"כ, עוד זאת, דאיסור סחיטת שאר פירות הוא משום ד"אחשבי", ומכיון שכן, גם אם נאמר דחמור מכבשים ושלקות, יש מקום לחלק ביניהם,

לסוחטן גם למתק הפרי, שחוששין שמא יעשה לשם משקה (אדה"י שם). אמנם, בח"י הצ"צ עה"ש"ס (נט, ב) כתב, דבסוחט שאר פירות "לגופן ולא בשביל מימיהן פטור, ואפשר גם בתותים ורמונים הדין כן". ומשמע, שנסתפק בדין תותים ורמונים למתק. אמנם, שם קאי להסברא דאפי' בשאר פירות חייב חטאת, ומשו"ה כתב **דפסור** (אבל אסור) לצורך גופן, **"ואפשר** דגם בתותים ורמונים הדין כן" דחייב חטאת לצורך מימיהן, ואיסור לצורך גופן. וראה לקמן (ס, א) שכתב, דגם לדין "נראה דה"ה תותים אסור לסחוט לגופן דלא כפמ"ג במ"א סק"ט", אבל לבסוף מסיק להיתירא. עיי"ש.

(7) ובסי' מגדל דוד (הערות לסי' ל"ט מלאכות" באנגלית (ריביאט) ע"י רסד, נתקשה בזה, שדברי המשנ"ב סתרי אהדדי, שהעתיק דברי הטי"ז הנ"ל בבה"ל (סש"כ ד"ה טוב), ולאידך (בסקכ"ד) התיר לסחוט כבשים גם לתוך הקערה. [ובאמת הו"ל להקשות כן על הטי"ז עצמו, שכתב (בסק"ה) להתיר סחיטת תפוחים למתק אף כששותהו אח"כ]. ומיישב, דשאני כבשים דעיקר סחיטתן מדרבנן, משא"כ בבגדים דכשצריך למשקין הוה איסור מה"ית.

(8) אלא, שבסחיטת בגדים ה"ז אסור מדי"ס גם כשהולכין לאיבוד, אבל בכבשים ושלקות כשסוחטן לצורך גופן מותר לגמרי – ראה הביאור בזה בחידושי הצ"צ (ס, ב) שהוא היתר מיוחד באוכלין דוקא, עיי"ש. ועיין עוד שם (נט, ד). ולהעיר מהשקו"ט בדעת הרמב"ם, שהחובל

(כט) נתבאר¹⁴, שהשיעור האמיתי הוא לכאורה 100 גרם, ושאר השיעורים שניתנו לנו לפי מסורות הנוכחות הם מטעים שרצו רבותינו נשיאנו להסמיכים למדות מדינותיהם. ושיעור זה מתאים גם למדידת כוס הקידוש של כ"ק אדמו"ר הרי"צ נ"ע, ולשיעור מקוה בשבועות הצ"צ (השטות לסוף חיו"ד). בהוצאות החדשות – חיו"ד שס"ג. ועפ"י, נמצא ששיעור כביצה (שני שלישי שיעור רביעית) הוא 66.6 גרם במשקל המים. וכזית – שהוא כחצי ביצה לחומרא – הוא כ-33.3 גרם במשקל המים. אמנם יש להוריד מהנ"ל שיעור הקליפה, שהרי כזית הוא כחצי ביצה בלא קליפתה (לרוב הפוסקים, וכן דעת הרא"ח ע"ה נאה, אבל במשני"ב סתפ"ו כתב שיש לשער עם הקליפה). ונחלקו האחרונים בשיעור הקליפה, ועפ"י הוא דבר מועט ביותר (ראה שיעור ע"י קצ' ועוד. ושי"נ), וראה בחידושי הצ"צ (יומא סט, ד) ש"הקליפה אינה מחזקת כ"כ הרבה".

והשתא, נחזי אנו, דהנה ביצת אפרוח בינונית המשווקת כהיום בלי קליפתה, נפחה פחות בהרבה מ-60 סמ"ק, וכשיעורו של הרא"ח נאה דס"ל דכביצה הוא 57.6 סמ"ק, ובלא קליפתה ה"ז 51.2 סמ"ק. ומכיון שהעיד מי שהעיד שלקח כ"ק אד"ש "קרב לגודל ביצה" והיינו כ-40 סמ"ק או פחות, יש להתאים כ"ז עם שיעור כזית לחומרא שהוא יותר מ-33.3 גרם במשקל המים, ובמדות הנפח – היינו **יותר** מ-33.3 סמ"ק מחמת ניכוי הנשאר בין השיניים (ובין החניכיים).

הוסף בזה, שהמסורה לא היתה ש"שיעור רביעית היא סוטקא" (בצמצום) אלא ש"סוטקא היא רביעית" והיינו שבסוטקא (מדע עגולה) יש בודאי שיעור רביעית. ועד"ז ש"מדת הסאה היא כמדת עמער" ולא להיפך (ועוד, שהיא כמדת עמער ולא "מדת").

ועוד זאת – שיש מן השיעורים שמתחילתן נאמרו לגבי מקוה (כמו שיעור העמער לסאה – בס' גולות עליות (דף מג, א) ובשו"ת צ"צ (חיו"ד ס"י קסו) – וכן שיעורו של הגר"י ז"ל לנדא, שכפשוט שבנוגע לשיעור מקוה יש מקום להחמיר יותר. וראה ג"כ אג"ק כ"ק אד"ש ח"ג ע"י רכו ושם ע"י רעג שיע"פ הידוע שבמקוה משתדלים לצאת ידי כ"כ דיעות – יש להגדיל השיעור וכו'. ושם ע"ד ס' שיעורי תורה להרא"ח ע"ה נאה שהוא "מיקל ביותר". ויל"פ הכוונה – לענין מקוה. [והנה בס' שיעור מקוה ע"י פה-ו כתב לבאר פשר הגירסאות השונות בשיטת אדה"ז – שהוא קודם חזרתו אדה"ז, ככלא התעסק בעצמו במדידה, ולא עמדו אז על השיעורים בצמצום. ולכאורה צע"ג לפרש כן **בכל הנ"ל**].

אלא שדבר זה אינו תואם את המובא בשיעור מקוה (ע"י פה) שמדדו כוס של קידוש של כ"ק אדמו"ר (הרי"צ) נ"ע וה"י 100 גרם בצמצום, ונמצא שלא חשש להחמיר יותר (ויתכן שרצתו הרביעית פחותה גם משיעור זה). ואף שבקובץ יגדיל תורה הנ"ל פקפק בדיוק מסורה זו, כי הגרמים עדיין לא היו רגילים כ"כ בשימוש ברוסאי או – כבר העירו לנכון בס' קצור הלכות משי"ע אדה"ז הנ"ל (הערה 60) שיע"פ הידוע גדול הדיוק והזהירות של חסידים במסירת הנהגות רבותיהם, מסתבר מאוד לומר שמי שמדד כוס הקידוש של כ"ק אדמו"ר (הרי"צ) נ"ע (החסיד ר' אלמן זיכלין ז"ל) היו בידי הכלים למדוד נכון. אך ע"פ התנ"ל שרבותינו נשיאנו רצו להסמיך השיעורים למדות מדינתם, והשיעור הוא הקטן שבהם, י"ל שהשיעור האמיתי הוא פחות מ-100-

דמשי"כ אדה"ז להקל הוא רק למי שקשה לו לאכול יותר, אבל לכתחילה יש להדר לקיים המצוה אליבא דכו"ע, והיינו בכחצי ביצה דוקא, עיי"ש הוכחותיו. והנה, בנוסף להנ"ל, צריך להוסיף על השיעור מחמת הפירורים שנשארו בין השיניים דאינו מצטרף לשיעור (עיי"ש בשיעור ע"י קצ' ושי"נ). ונחלקו האחרונים אם אפשר לצרף הפירורים שבין החניכיים (עיי"ש). [ולהעיר שבשו"ת אמרי יוסף (ח"ב סקפ"ו) ושו"ת זכרון יהודה (סקמ"ג) נתקשו טובא, מדוע סתמו הפוסקים בשיעור כזית, ולא כתבו שיש לקחת יותר משום הנשאר בין השיניים (ובין החניכיים)]. ועפ"י מובן ששיעור כזית הוא **יותר** מכחצי ביצה. ומובן היטב מה שלקח כ"ק אד"ש "**קרב** לגודל ביצה".

ויש להוסיף בזה, דהנה בשיעור כחצי ביצה ס"ל להרא"ח נאה לפי דרכו ששיעורה בלא קליפתה הוא משקל 25.6 גרם במשקל המים (עיי"ש ע"י קצ'א). אמנם, ראה אג"ק ח"ג ע"י רכו ע"ד ס' שיעורי תורה הנ"ל שהוא "מיקל ביותר" (אבל, שם הוא ביחס למקוה. ובימי בראשית ע"י 153 ש"כ אד"ש אמר בשם כ"ק אדמו"ר הרי"צ **שבכלל** יש לסמוך עליו). ואכן, במסורות השונות בדברי רבותינו נשיאנו בשיעור רביעית (שהוא כביצה ומחצה), הובאו ונאספו בס' קיצור הלכות משי"ע אדה"ז (במילואים לסרמ"ב – ע"י יז ואילך) מצינו ששיעור רביעית שכולן (8-127 גרם; 120-123 גרם; 119 גרם) עולה בהרבה על שיעורו של הרא"ח ע"ה נאה (86.4 גרם). ובמק"א (הערות ה"י ואנ"ש סידי גליון א

פירות. ובקצה"ש שם, למרות שכתב דלמעשה יש להקל בשאר פירות, מסיים ש"המחמיר גם בשאר פירות **תבוא עליו ברכה**".

וכשיטת ה"ט"י שאינו מועיל מה שישליכנה אח"כ לאיבוד – כן משמע בשו"ע אדה"ז שסכ"ח סמ"א לגבי חלב אשה. וראה בארוכה בהנשמן בשו"ת שבת שבת ח"ב סת"ס"ד (ודברי בפי השי"ע דחוקים ביותר והיפך פ"י האחרונים). ומה שהתיר בשו"ת אבני"ז או"ח ח"א סמ"א גם כשחולבת לתוך כלי דומי לכבשים שסוחטן לגופן (ועיי"ש בשו"ת דברי מלכאל ח"ה סר"ל"ח) – היינו להשיטות דבכבשים ושלקות מותר גם כשסוחטן לתוך הקערה, משא"כ אדה"ז לשיטתו דצ"ל באופן שא"צ **כלל** לדבר המתפרק. ובלא"ה אינו דומה, דהיתר ד"לגופן" הוא היתר מיוחד לתקוני אוכלא (ראה בח"י הצ"צ דלעיל הערה 8). וראה בקצה"ש סקל"ב סק"א אות יא. וכ"כ האחרונים בנוגע לחליבת בהמה דצ"ל לאיבוד דוקא ולא לתוך כוס (אף שישליכנה אח"כ). וראה קצה"ש שם אות כא ד"ה ודע. דרכי הלכה (שמרל) שסכ"ח ע"י שיה. ושי"נ.

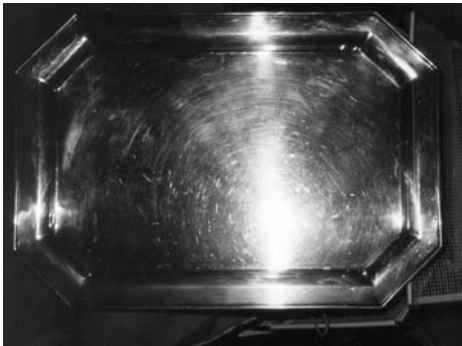
13) ומה גם, שבנדו"ד באם ה"י כ"ק אד"ש סוחט לתוך קערה – קרב הדבר שמאן דהו ה"י משתמש בו לשם משקה בבחי' "שיריים". וק"ל. 14) לשלימות הענין, ובפרט שקובץ הערות הנ"ל אינו שיעור כ"כ, ובמיוחד – שהדברים נוגעים להלכה (אם כי לא למעשה, כיון שהוא רק לפענ"ד) בקשר עם השיעורים ומדות של מצוות ליל הסדר (ב' כיתים למצה; פחות מכזית לכרפס; רביעית ל"ד כוסות וכו') – מצו"ב העתק מהמובא בקובץ הנ"ל:

בס' שיעורי תורה להרא"ח ע"ה נאה (שחקר הרבה בענין השיעורים ובירר את השיטות השונות ומנהיג ישראל) העלה ששיעור האגודל – 2 ס"מ, הספח – 8 ס"מ, והאמה – 48 ס"מ. ובמדות הנפח – הרביעית הוא 86.4 סמ"ק (במשקל המים 86.4 גרם). ועיי"ש (ע"י צב) ובספרו שיעור מקוה (ע"י

ע) משי"כ להתאים כ"ז עם דעת אדה"ז בענין שיעור גריס (בשו"ע יו"ד ס"י קצ' סק"ג), ועפ"י משי"כ בשו"ת שארית יהודה (יו"ד ס"י א) שרבינו חזר בו בזה, וכעיי"ז בשו"ת צ"צ (יו"ד ס"י קב), ואכ"מ. אמנם, בדברי אדה"ז עצמו אפשר לומר גם באו"א (וכמו שרמז לזה בשיעורי תורה שם, ובשיעור מקוה ע"י פא, ע"י פו) שהאגודל שיעורו – לכל היותר – 2.16 ס"מ, והטפח – 8.64 ס"מ, והאמה – 51.84 ס"מ, ועפ"י נמצא שהרביעית 108.84 סמ"ק (אף שהרא"ח ע"ה נאה לא ניחא ל"י כ"כ בבאור זה עיי"ש).

אלא, שלאחרונה נמצא העתק כת"י אדמו"ר הצ"צ (נדפס בקובץ יגדיל תורה גליון ס' ע"י רסג) "כמדומה בשם אדמו"ר הקצ' זצ"ל זי"ע", וז"ל: "שמעתי קבלה אמיתית מאדמו"ר ז"ל נבגי"מ ששיעור רביעית הוא תשעה לוט מים אפי' מים כבדים". ועפ"י המדות הנהוגות בזמנינו (עיי"ש בהערות) – ה"ז כ-115 גרם. ולפי"ז יוצא ששיעור האגודל הוא 2.2 ס"מ, והטפח – 8.8 ס"מ, והאמה – 52.8 ס"מ. ועיי"ש בהערות ביאור באו"א בדברי אדה"ז הנוכרים, ולתו"ך עם שיעור זה.

ויש להתאים כ"ז עם המסורות השונות בדעת רבותינו נשיאנו – הובאו בשיעור מקוה בכ"מ, ונאספו בס' קיצור הלכות משי"ע אדה"ז (במילואים לסרמ"ב – ע"י יז ואילך) – [והם: מדת הסוטקא – 120 או 123 גרם – לרביעית; מדת העמער לסאה, ועפ"י ה"ז 127 או 128 גרם לרביעית; קבלת הגר"י ז"ל לנדא מאדמו"ר הרשב"י נ"ע בשיעור האגודל והאמה, ועפ"י ה"ז קרוב ל-119 גרם לרביעית] וכמו שביאר לנכון בהערות לקובץ יגדיל תורה הנ"ל שבהבדלי השיעורים (הקטנים) שביניהם לא נכנסו רבותינו לדקדק ולחומרא, כיון שרצו להסמיכים למדות מדינתם (סוטקא לרביעית; עמער לסאה) והיינו כיון ששיעור האמיתי הוא הקטן בהם, שהוא משי"כ הצ"צ בשם אדה"ז כ-115 גרם לרביעית. ובס' קיצור הלכות משי"ע אדה"ז הנ"ל (בהערה

הטס של כסף בו השתמש כ"ק אד"ש להניחה מתחת לקערות המצות (צולם בשנת תשמ"ח)

בקצור הלכות משו"ע אדה"ז שם (הערה 47). ובפרטיות: בשו"ע אדה"ז שם דן בהמצויי בשו"ת מעיל צדקה בשיעור הגריס, והנה ציור הנ"ל הוא 18 מ"מ מלמעלה למטה בצמרים, ו-18.5 מ"מ מימין לשמאל (עיי"ש בשיעור מקוה ע"י פא), ועל ציור זה כתב אדה"ז שהוא "לערך" ה' שיעור על ה' שיעור בריבועי". והנה בקובץ יגדי"ת הנ"ל חישב ע"פ הממוצע שצויר הנ"ל – 18.25 מ"מ לה' שיעור (לערך). אמנם בשיעור מקוה (שם) טוען שהעיקר הוא 18 מ"מ כהשיעור מלמעלמ"ט (ולא 18.5 מ"מ), עיי"ש הוכחותיו. ועפ"י יוצא ששיעור האגודל (ו' שיעור) הוא 2.16 ס"מ, כהביאור ה' הנ"ל. אך מכיון שהצויר הוא "לערך" ה' שיעור, ובאמת הוא יותר קצת (עיי"ש בשיעור מקוה) שפיר יש להעמיד האגודל על 2.1 ס"מ [והרא"ח ע"ה נאה ס"ל שיש להעמידו על 2 ס"מ לפי שיטתו].

ונמצא לכאורה שמקום גדול להחמיר עכ"פ כדברי הצ"ח הנ"ל שהאגודל הוא כ-2.1 ס"מ (21 מ"מ) והטפח – כ-8.4 ס"מ, והאמה – כ-50.4 ס"מ, והרביעית – כ-100 סמ"ק, אך לא יותר מזה (ודלא כמש"כ בקובץ יגדי"ת הנ"ל – קרוב ל-115 גרם), ולא באתי אלא להעיר. (15) ראה הערה הקודמת.

ועוד י"ל ע"פ העתק כת"י אדמו"ר הצ"ח שנמצא לאחרונה (נדפס בקובץ יגדי"ת תורה גליון ס' ע"י רסג), שממנו עולה ששיעור רביעית הוא, במדות זמנינו, כ-115 גרם¹⁵. ועפ"י שיעור כביצה (שני שלישי רביעית) הוא 76.6 גרם, וכזית (שהוא חצי ביצה) הוא כ-38.3 גרם במשקל המים, ונפחה - 38.3 סמ"ק, ובצירוף מה שבין השניים (ובין החניכיים), ה"ז קרוב יותר לגודל ביצת אפרוח בינונית בלא קליפתה, שהוא כנ"ל כ-50 סמ"ק.

לוט מים" דלכאורה ע"פ הנ"ל ב-8 לוט סג' (שהרי לוט רוסי הוא כ-12.8 גרם, ועפ"י – 8 לוט הוא 102.3 גרם) ומדוע הוסיף לוט נוסף, וזו אינה מן המדה. וי"ל בדא"פ ע"פ מש"כ שם "אפי" מים כבדים", והכוונה פשוטה, שהשיעור האמור מכיל הרבה יותר מרביעית באופן שאפי' במים כבדים יהי השיעור נכון וקיים (ולחנם נדחק בסי' קצור הלכות משו"ע אדה"ז הערה 54 שם בפ"י הנ"ל), והרי החילוק בין מים מתוקים למי הים המלוחים הכבדים הוא 4% (ראה שיעורי תורה ע"י עב), ולכן העמידו על 9 לוט בכדי שיהי' רביעית מרווח. ועפ"י.

[עוד יש להעיר בשו"ת הצ"ח הנ"ל כתב "ערך שלשים וחמשה פוד מים", ועפ"י י"ל שהוא קצת יותר מזה, משא"כ בהעתק כת"י הנ"ל כתב "שיעור רביעית הוא תשעה לוט", אלא שדברינו נסתרים ממדידת כוס הקידוש של אדמו"ר (הרי"צ) נ"ע, וכן ממש"כ "אפי" מים כבדים", שמהו מובן שהשיעור האמור הוא רביעית מרווח, וא"כ מחוורא כדשנין מעיקרא ששיעור הרביעית הוא קרוב ל-100 גרם].

ויש להתאים כ"ז עם שיעור הגריס שכתב אדה"ז. [ולהעיר שהרא"ח ע"ה נאה כתב בספרו שיעורי תורה (ע"י רלט, הערה נא) שהוא 14-15 מ"מ, אך במציאות נתברר שהוא 16.5 מ"מ – ראה בהנסמן בתיקונים לסי' מחשבת הטהרה ע"י 381 ובטהרה כהלכה ע"י לא, ומתאים להנ"ל ששיעור הרביעית אכן גדול יותר ג"כ, ובלשון כ"ק אדמו"ר הצ"ח בשו"ת (יו"ד סי' קב) יואמר [אדה"ז] שזה [שיעור גריס] ה' תלוי אצלו בענין שיעור רביעית". וראה מה שפ"י בזה בשיעור מקוה ע"י פ. ובאו"א

גרם, והוא ע"פ מה שמצינו מפורש בענין זה [משא"כ בדברי אדה"ז הנ"ל בשיעור גריס של"פ בכמה אופנים. וכדמוכח מ-3 הפירושים הנ"ל – 86.4 סמ"ק; 108.84 סמ"ק; 115 גרם] ולגבי מקוה דייקא, שמהו מובן במש"כ לגבי שיעור רביעית לקידוש וכיו"ב, וכנ"ל שבמקוה החמירו יותר. ועפ"י נצטרך לומר ששיעור רביעית שבהעתק כת"י אדמו"ר הצ"ח הנ"ל (115 גרם) הוא לחומרא ג"כ, ובהתאם למדות מדינתו, וכדלקמן.

ובפרטיות: ע"פ מש"כ הצ"ח בשו"ת (בהשמטות לסוף חיו"ד. ובהוצאות החדשות – חיו"ד סי' שלג). "הצאפ"י מהזיק ערך ששים סאה שהוא ערך שלשים וחמשה פוד מים במשקל הקרי"ה", וראה בסי' שיעורי תורה (ע"י צב) דפוד הוא 40 פונט רוסי, ונמצא שסאה הוא 23.3 פונט רוסי, ועפ"י – רביעית (1/96 של סאה) הוא קרוב לרבע פונט רוסי, ומכיון שפונט רוסי מקביל למשקל 409.53 גרם יוצא שרביעית הוא כ-99.39 גרם.

אלא שהרא"ח ע"ה נאה – לפי דרכו – שהרביעית הוא 86.4 גרם ס"ל לאדמו"ר הצ"ח לא חש למצות דקדוק החשבון, ומשום חומרא דמקוה הוסיף עוד 5 פוד מים, אע"פ שהי' די ב-30 פוד לששים סאה. אמנם לפי המסורות הנזכרות, ובפרט לפי העתק כת"י אדמו"ר הצ"ח הנ"ל, שמהו יוצא שרבותינו נשיאו הוסיפו בהרבה על שיעור רביעית לשיטת הרא"ח ע"ה נאה, מסתבר לומר דלפי האמת ס"ל לאדמו"ר הצ"ח כן מעיקרא דדינא או עכ"פ קרוב לשיעור הנ"ל. [ובפרט שבלא"ה הצריך אדמו"ר הצ"ח "ששים סאה"], וה"ז מתאים בדיוק עם שיעור הגביע של כ"ק אדמו"ר (הרי"צ) נ"ע – 100 גרם.

ועדין פ"ש גבן לברורי מש"כ בהעתק כת"י אדמו"ר הצ"ח הנ"ל ששיעור רביעית היא תשעה

המשך מעמוד 24

המשיחים, במשיח הראשון שהוא דוד שהושיע את ישראל מיד צריהם, ובמשיח האחרון שעומד מבניו שמושיע את ישראל באחרונה" – מזה אנו יודעים ששלימות זו בגאולה תהיה ע"י משיח, שהוא ה"משיח האחרון", לאחר דוד שהיה ה"משיח הראשון" שפעל להבאת שלימות המצוות, והוא "יחזיר את מלכות דוד ליושנה".

ומפרט הרמב"ם, כיצד כל הענינים שהיו אצל המשיח הראשון (דוד), יהיו גם כן אצל ה"משיח האחרון": "וישם הוא אומר אראנו ולא עתה אשרנו ולא קרוב" וכך מונה הרמב"ם את כל הענינים הזוהים בדוד ומשיח, מתחילת התגלותם וממשלתם ועד שלימות מלכותם: "ומחץ פאתי מואב זה דוד וקרקר כל בני שת והיה אדום ירשה זה דוד והיה ירשה שיער אויביו זה המלך המשיח" – ביטול שיעבוד מלכויות באופן שיהיה לישראל פנאי לעבוד את השי"ת כראוי⁵.

לאחר שאנו רואים ששלימות התורה והמצוות – שתהיה בגאולה – היא דבר המפורש בתורה, מובנת גם כן הקדמת הרמב"ם לראיות מהתורה בהבהרה: "יכל מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו – לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשיח רבינו" – דלכאורה מה שייכות עניני כופר להלכות מלכים, ויותר היה מתאים להביא זאת בהלכות תשובה (מקום שבו מדבר על גדר כופר) אלא, שבה בא הרמב"ם להדגיש: הענין שמלך המשיח יחזיר את שלימות התורה והמצוות הו"ע של התורה עצמה. התורה עצמה מבטיחה את שלימות קיומה, ולכן: "אלו הדברים המפורשים בתורה, הם כוללים את כל הדברים שנאמרו עיי"י כל הנביאים שכלל דבריהם הם ענין של התורה עצמה בקיום המצוותיה בשלימותה"⁶.

מעובד ע"פ לקוטי שיחות ח"י"ח שיחה ב' ל'פ' בלק

5. ביאור מפורט אודות פרטי הענינים בדוד ומשיח יבואר בהלכה ד' בשייכות עם סימני זהותו של משיח.
6. לפי יסוד זה מתבארים ענינים נוספים בהלכות הבאות, ויבוארו בעז"ה במקומן.

משיח - החלק השני של הנבואה.
3. ראה בגוף השיחה (הערה 35) עוד ביאור באופן אחר.
4. זהו גם אופן וסימני התגלותו, כפי שיבאר בהלכה ד' המתארת ענינים אלו.

1. כלשונו בהקדמה לספרו.
2. לפי זה מובן גם מדוע אי אפשר לתרג' [כמבאר בקרית ספר לרמב"ם] שהכוונה לחזק את קיום ההבטחה - כמו שהגיע המשיח הראשון והתקיים החלק הראשון של הנבואה כך תתקיים גם ביאת